

УДК 783.2(281.5)

ΚΑΛΟΦΩΝΙΑ: Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії, ч. 4. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2008. 355 с. ISBN 978-966-8197-51-2.

Видання Інституту Літургійних Наук
Українського Католицького Університету та
Катедри слов'янської філології
Баварського університету ім. Юліуса Максиміліана у Вюрцбурзі

ΚΑΛΟΦΩΝΙΑ / KALOPHONIA: Wissenschaftlicher Sammelband aus der Geschichte der kirchlichen Monodie und Hymnographie, Heft 4. Lviv: Verlag der Ukrainischen Katholischen Universität 2008. 355 S. ISBN 978-966-8197-51-2.

Herausgegeben von dem Institut für Liturgik
der Ukrainischen Katholischen Universität und
dem Lehrstuhl für Slavische Philologie
der Bayerischen Julius-Maximilian-Universität zu Würzburg

Редактори:

*Крістіян Ганнік
Наталя Сиротинська
Андрій Ясіновський
Юрій Ясіновський*

*Жертводавці цього числа Каллофонії, Євген та Рената Романчукевичі,
склали свою пожертву в пам'ять блаж. пам. о. Івана Романчукевича,
блаж. пам. о. Стефана Хабурського та блаж. пам. о. Ігоря Хабурського*

Copyright © 2008 by Видавництво
Українського Католицького Університету
Усі права застережено

ISBN 978-966-8197-51-2

ЗМІСТ

Список скорочень	8
МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ІСТОРІЇ ЦЕРКОВНОЇ МОНОДІЇ ТА ГИМНОГРАФІЇ «ЛІТУРГІЙНІ ТА БОГОСЛОВСЬКІ АСПЕКТИ ЦЕРКОВНОГО СПІВУ», ПРИСВЯЧЕНОЇ 150-й РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЛІТУРГІСТА І БОГОСЛОВА о. д-ра ПЕТРА КРИП'ЯКЕВИЧА	9
<i>Юрій Ясіновський (Львів)</i> Отець Петро Франц Крип'якевич — львівський літургіст і богослов	11
<i>о. Петро Галадза (Оттава)</i> Вступ до репринтного перевидання уривків «Молитвеника», упорядкованого о. Петром Крип'якевичем	17
<i>о. Юрій Аввакумов (Львів)</i> Чи є літургія «синтезом мистецтв»? «Обряд», «ритуал», «культ» у богословських та культурно-антропологічних дискусіях ХХ ст.	31
<i>Нина Захарьина (Санкт-Петербург)</i> Песнопения Успению Богородицы в древнерусской традиции: источниковедение, интонационный фонд, драматургия цикла	41
<i>Наталія Сиротинська (Львів)</i> Стихира Богоначальним мановенієм празника Успення Пресвятої Богородиці в українській сакральній монодії	57
<i>Ігор Задорожний (Мукачів)</i> Ірмоси канонів у контексті літургійної практики Закарпаття	72
<i>Ірина Герасимова (Санкт-Петербург)</i> Украинско-белорусские нотнелинейные ирмологионы в системе русских певческих книг (последняя треть XVII — XVIII век) ...	84
<i>Марія Такала-Рощенко (Йоэнсуу, Финляндия)</i> Богослужбное пение в Православной Церкви Финляндии	94
<i>Inge Kreuz (München)</i> Der einstimmige Kirchengesang der Altgläubigen im historischen Kontext und als lebendige Traditionspflege	108

<i>Юрій Ясіновський (Львів)</i> Минуле й сьогодні бібліотеки Святоуспенської Унівської лаври	125
ЦЕРКОВНА МУЗИКА І ГИМНОГРАФІЯ	147
<i>Володимир Пилипович (Перемишль)</i> Невідомий український богослов XVIII ст. Теодозій Рудницький- Любенецький, єпископ Луцький та Острозький	149
<i>Inge Kreuz (München)</i> Das Cento-Prinzip der Tropierung in altrussischen Neumenhandschriften der Notationstypen	156
<i>Володимир Пилипович (Перемишль)</i> Літургійна творчість о. Михайла Вербицького (спроба огляду)	180
МАТЕРІЯЛИ І ДОКУМЕНТИ	195
<i>Юрій Ясіновський (Львів)</i> Виправлення, уточнення і доповнення до Каталогу нотолінійних ірмолоїв (2)	197
Інципітарій Львівського друкованого Ірмологіона 1709 року <i>Юрій Ясіновський (Львів)</i>	210
<i>Šimon Marinčak (Košice)</i> Oľšavický Irmológion Michala Kešeláka a jeho miesto v dejinách liturgického spevu na Slovensku	221
Иоанн Тинкторис. Определитель музыкальных терминов <i>Римма Поспелова (Москва)</i>	250
РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, БІБЛІОГРАФІЯ	285
Степенні антифони російської редакції в публікації німецької дослідниці в Україні <i>Наталія Сиротинська (Львів)</i>	287
Фундаментальна публікація та дослідження слов'янського Ірмологіона ранньомодерної доби <i>Юрій Ясіновський (Львів)</i>	289
Релігійні твори Перемиського владика Інокентія Винницького <i>Михайло Лесів (Люблін)</i>	292
Медієвістична конференція в Святоуспенській Унівській лаврі <i>Наталія Сиротинська (Львів)</i>	295

Церковна музика та гимнографія в бібліотеках Німеччини (Вюрцбург і Трір): Бібліографічний огляд <i>Юрій Ясіновський (Львів)</i>	298
Три томи наукового збірника <i>Καλοφωνία</i> : Бібліографічний огляд <i>Марія Качмар (Львів)</i>	339
Наукова хроніка Інституту Літургійних Наук УКУ 2006–2007 рр.	345
Видання Інституту Літургійних Наук та у співпраці з ІЛН.	352

Ігор ЗАДОРЖНИЙ (Мукачів)

ІРМОСИ КАНОНІВ У КОНТЕКСТІ ЛІТУРГІЙНОЇ ПРАКТИКИ ЗАКАРПАТТЯ

На ґрунті богослужбової практики в церковному співі на Закарпатті відбувалися помітні процеси видозмін, що спричинило до появи корпусу напівів під назвою «простопініє», «простий спів». Уперше цей локальний різновид напівів, записаний регентом Ужгородського кафедрального храму Іваном Бокшаєм з голосу дяка Йосифа Малинича, було видано під назвою *Церковное простопініє* з благословення греко-католицького єпископа Юлія Фірцака в 1906 р. в Ужгороді. З часом цей збірник поширився в Мукачівській, Пряшівській, Крижевецькій єпархіях, Апостольському екзархаті Сербії та Чорногорії, Гайдудорозькій (Угорщина) єпархії, а також у Пітсбурзькій митрополії у США. *Простопініє* перекладено й видано угорською мовою (1906), а також англійською (у Пітсбурзькій митрополії, де його використовують у богослужбовій практиці православні та греко-католики).

Як у репертуарі *Простопінія*, так і в ірмологіонах найширше представлено ірмоси (воскресного канону осмогласного циклу та канонів із Тріоді та Мінеї). У літургійній практиці найчастіше протягом року виконували саме ірмоси воскресних (недільних) канонів, внаслідок чого вони зазнавали різноманітних впливів, їхня музична стилістика зазнавала змін, враховуючи й використання їхньої мелодики в багатьох інших канонах (троїчних, богородичних, а також рухомих і нерухомих свят).

Воскресні ірмоси *Простопінія* стали предметом уваги американської монахині Джоан Рокасальво¹, яка на основі порівняння окремих поспівок ірмосів із *Простопінія* та львівського друкованого Ірмологіона 1709 р. виявила як спільні риси, так і ряд відмінностей. Особливості мелоритмічних змін у воскресних ірмосах 1–4 гласу на основі порівняння музичного матеріалу *Простопінія* та рукописних і друкованих ірмологіонів XVII–XIX ст. ми вже частково розглядали². Однак для повнішого висвітлення характеру

¹ J. L. Roccasalvo. *The Plainchant Tradition of Southwestern Rus: Kiev-Lviv-Subcarpathian Rus: A Dissertation*. Washington 1985 (праця вийшла друком: J. L. Roccasalvo. *The Plainchant Tradition of Southwestern Rus: Kiev-Lviv-Subcarpathian Rus*. New York 1986).

² Ця проблематика стала темою нашого виступу на IV Міжнародній конференції з історії церковної монодії та гімнографії, присвяченій Манявському скиту та балканослов'янським церковним і культурним зв'язкам, що відбулась у Львові 8–10 жовтня 2005 року. Також див: І. Задорожний. Ірмоси Простопінія : джерела, особливості мелодики //

звороту В, що вказує на способи пристосування музичної складової у розспівуванні текстів та на наявність їх варіантів.

При зіставленні початкового музично-віршового рядка ірмоса 1 пісні (Прикл. 2) бачимо різний регістровий виклад у *Простоїнії* та ірмолоях, а також ритмічні та інтонаційні відмінності, однак при цьому між ними існує і певний зв'язок. Наприклад, у початковому рядку «Яко посуху шествовал Ізраиль» спостерігається різниця в регістровому викладі в *Простоїнії* та в ірмолоях. Проте якщо прочитати музичний матеріал початкового рядка ірмолоїв на основі вказівок з «алфавіту ірмологісанія», поданого в почаївському друці 1794 р., то початкові звуки в наведених прикладах також читаються «фа-соль-ля...», як це викладено в *Простоїнії*, а тому виклад у *Простоїнії* є одним із ритмоінтонаційних варіантів ірмолойного музично-віршового рядка.

Рукописний Ірмолой №246 (1680–1681 рр.)

Я - ко по су - ху хо - дя Із - ра - ил по безд - ні сто - па - ми

Рукописний Ірмологіон № 219 (ост. чв. XVII ст.)

Я - ко по - су - ху хо - ди Із - ра - ил по без - дні сто - па - ми

Друкований Ірмологіон 1709 р.

Я - ко по су - ху хо - ди Із - ра - иль по без - дні сто - па - ми

Друкований Ірмологіон 1757 р.

Я - ко по су - ху хо - ди Із - ра - иль по - без - дні сто - па - ми

Друкований Ірмологіон 1794 р.

Я - ко по су - ху пі - ше ше - ство - вавъ Іс - ра - иль по без - дні сто па - ми

Ірмологіони 1784–1785, 1806, 1809, 1811–1812 рр. І. Югасевича

Я - ко по - су - ху хо - див із - ра - ил по без - ні сто - па - ми

Приклад 2. Початковий рядок ірмоса 1 пісні воскресного канону 6 гласу⁵

Використовуючи порівняння метричних параметрів музично-віршових рядків з ірмосів різних списків, ми з'ясували, що мелодико-ритмічні видозміни, які відбувались на рівні піввіршів, музично-віршових рядків у ірмосах Простопініє демонструють переважно внутрішні ритмічно-інтонаційні зміни поспівок-зворотів, що, однак, кардинально не зачіпало їх метричної будови, форми. Це добре простежується на прикладі початкового музично-віршового рядка «Ність свят яко же ты Господи Боже мой» ірмоса 3 пісні Простопініє та ірмолоїв.

Львівський друкований Ірмологіон 1709 р.

Ність свя - та я - ко же ты Гос - по - ди Бо - же мой

Львівський друкований Ірмологіон 1794 р.

Ність свягъ я - ко же ты Гос - по - ди Бо - же мой

Ірмологіони 1784–1785, 1806, 1809, 1811–1812 рр. І. Югасевича

Ність свя - та я - ко же ты Гос-по - ди Бо - же мой

Простопініє

Ність свягъ я - ко же ты Гос - по - ди Бо - же мой

Приклад 3. Початковий рядок ірмоса 3 пісні воскресного канону 6 гласу

У цьому прикладі на рівні музично-віршового рядка спостерігаємо різне переструктурування одного й того самого часового простору, що зумовлено

⁵ Нумерацію рукописних ірмолоїв у прикладах подаємо за фундаментальною працею: Э. Ясиновський. *Українські та білоруські нотолінійні ірмолої 16–18 століть*: Каталог і кодикологічно-палеографічне дослідження. Львів 1996.

внутрішньою перемінністю, модальністю та різними масштабами долей у віршових структурах: (5+6+8), (6+6+7), (6+5+8). Завдяки цьому при внутрішній перемінності зберігається зовнішня стабільність форми.

Наведений приклад добре демонструє способи варіювання, появу новоутворень, які виникали в процесі спрощення ритмоінтонацій ірмолойних зворотів на рівні музично-віршового рядка. Відзначимо, що в інших ірмосах канону ця тенденція теж зберігається.

Відмінності музичного матеріалу *Простоїнія* від ірмологіонів наявні в ірмосах 6, 8 та 9 пісень воскресного канону 6 гласу. Зокрема, це показує зіставлення різних варіантів початкового рядка в ірмосі 6 пісні «Житейское море» (Прикл. 4). У *Простоїнії* застосовано поспівку, яка нагадує вокальну вправу від тоніки до доміанти у висхідному та низхідному русі з інтервальною будовою 1+1/2+1+1, а в ірмолях — 1+1+1/2. Відзначимо, що подібні ритмоінтонаційні варіанти поспівки трапляються і в народних піснях, а також застосовуються в *Простоїнії* в напівах «Алілуя», «Свят Господь» цього ж гласу, у подібному 4 гласу, що вказує на використання однотипних поспівок-зворотів у різних напівах та їх міграцію.

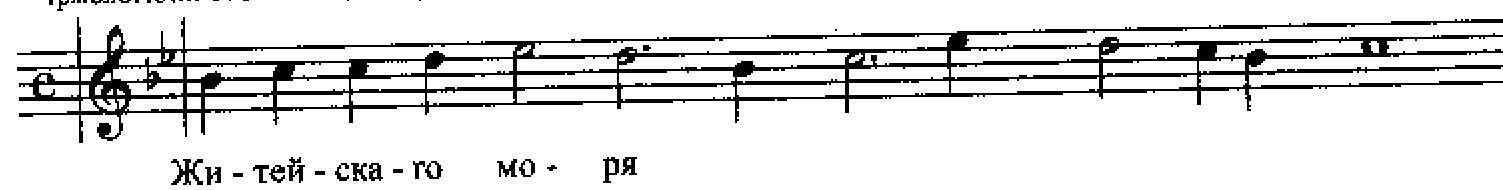
Ірмологіон 1709 р.

Ірмологіон 1794 р.

Ірмологіони 1784–1785, 1806, 1809, 1811–1812 рр. І.Югасевича

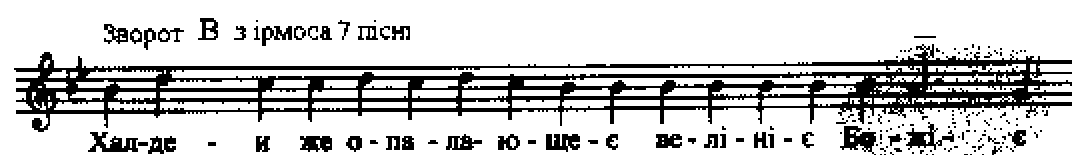
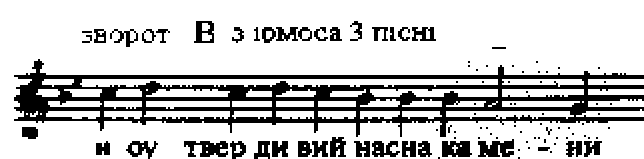
Простоїніє

Приклад 4. Початковий рядок ірмоса 6 пісні воскресного канону 6 гласу

Ще однією стороною відмінностей *Простоїнія* від ірмологіонів у музичному матеріалі ірмосів є часте чергування двох мелозворотів А – В – А – В, які сформовані на основі ірмолойних шляхом мелоритмічних видозмін. Через повторення типових ритмічних зворотів напіви ірмосів у *Простоїнії* набувають характерности, що особливо помітно в закінченнях. В окремих випадках застосування таких ритмічних кліше приводять у *Простоїнії* до змін у наголосах слів. Аналогічну ритміку інколи виявляємо в ірмосах

друкованих ірмологіонів 1709 та 1757 років, у рукописних, зокрема Івана Пtasевича, однак вона домінує в *Простопінії*.

Приклад 5. Варіанти мелоритмічного звороту з ірмосів воскресного канону 6 гласу *Простопінія*

Саме застосування в закінченні мелозвороту В ритмічної моделі, яка завершується двома половинними тривалостями (♩ ♩), виявляє спорідненість із народнопісенною ритмікою, зокрема з типовим заключним «коштом» тринадцятискладового вірша (5+5+3) колядок і щедрівок. У давніх формах пісень-колядок така ритмомодель належала рефрену, який постійно повторювався.

Приклад 6. Закарпатська народна пісня «Шиля Маріка злату коруну»⁶

Колядкові форми були досить поширені як на Закарпатті, у Галичині, так на всьому просторі українських земель. Зауважимо, що подібні ритмічні формули трапляються в закінченнях уторських народних пісень.

Якщо в ірмосах 6 гласу помітну сторону відмінностей *Простопінія* від ірмологіонів складає домінування декількох поспівок-зворотів, у яких виявляється певний зв'язок із пісенною ритмікою, то в ірмосах воскресного канону 7 гласу основна відмінність *Простопінія* зумовлена сформованою послідовністю тотожних поспівок-зворотів та їх варіантів у всіх ірмосах канону. Розглянемо спочатку особливості розподілу музичного матеріалу в ірмосах *Простопінія*.

Позначивши літерами мелозвороти, що піддаються тактовому поділу в ірмосах *Простопінія*, ми отримали таку схему їх послідовностей у всіх ірмосах канону:

⁶ Зі збірника: *Закарпатські народні пісні* / упоряд. З. Василенко. Київ 1962, с. 25.

- Ірм. 1 піс. — А – В – С – В – D – E (с+в)
 Ірм. 3 піс. — А – В – С – В – С¹ – С² – E (с+в)
 Ірм. 4 піс. — А – В – С – E (с+в)
 Ірм. 5 піс. — А – В – С – В – E (с+в) і т. д.

Проведений аналіз показує певну закономірність використання мелодико-ритмічних зворотів при розспівуванні текстів в ірмосах *Простоїнія*. Найперше це стабільна послідовність в ірмосах, з постійним вклиненням поспівки-звороту В між матеріалом А – С – D – E, чого не спостерігаємо в ірмолоях. Таке формування музичного матеріалу спричинене, з одного боку, впливом основних форм напівів у богослужбовій практиці, наприклад, антифонного співу, форми стихир чи будови пісень Пасхального канону, в якому відбувається чергування: ірмос — приспів — тропар — приспів — тропар — приспів — ірмос-катавасія.

Ірмос: <i>Воскресенія день...</i>	А
Приспів: <i>Христос воскресє із мертвих</i>	В
Тропар: <i>Очистим чувства...</i>	С
Приспів: <i>Христос воскресє із мертвих</i>	В
Тропар: <i>Небеса убо достойно да веселяться...</i>	Д

З іншого боку, послідовність зворотів А – В – С – В – D – В – E нагадує собою пісенні, зокрема давні колядкові, форми, де чергуються десятискладовий вірш і рефрен (5+5+3; 5+5+3 і т. д.) та постійно оновлюється текст заспіву, однак в ірмосах змінюється ще й музична складова. Зауважимо, що П. Маценко звертає увагу на подібність форми стихир і азербайджанських мугамів, а також наводить дані щодо подібності укладу стихир і рондальних форм⁷.

Таким чином, застосування поспівок-зворотів із послідовністю А – В – С – В – D – В – E, позначене впливами структурної будови богослужбових текстів, стало визначальним для формотворення в ірмосах воскресного канону 7 гласу *Простоїнія*.

Зупинимося на деяких видозмінах в ірмосах воскресного канону 8 гласу *Простоїнія* порівняно з аналогічними напівами з ірмологіонів. Слід відзначити, що до 8 гласу належать шість канонів: воскресний (недільний), Воздвиженню, арх. Михаїлу, пророку Іллі, Усікновенню та парастасу, у яких частина ірмосів спільна. Зокрема, ірмоси воскресного канону 8 гласу входять до канонів арх. Михаїлу (4, 5, 6, 8), прор. Іллі (5, 6), Усікновенню (4, 5, 6, 7, 8, 9) та парастасу (4, 5, 6). Використання одних і тих самих ірмосів у різних канонах було міцно вкорінене ще у Візантії⁸, що збережено й у *Простоїнії*.

⁷ П. Маценко. *Нариси до історії української церковної музики*, репринт. вид. Київ 1994, с. 30.

⁸ Ю. Ясіновський. Ірмоси і канони в українських і білоруських нотолінійних Ірмолоях // *Науковий вісник НМАУ ім. Лисенка*, вип. 15: *Православна монодія, її богословська, літургійна та естетична сутність*. Київ 2001, с. 153–154.

За нашими спостереженнями, значна частина відмінностей в ірмосах восьмого канону 8 гласу з *Простоїнія* порівняно з ірмологійними зумовлена різною фактурою мелодико-ритмічних зворотів, скороченням і спрощенням мелодичного ладу, варіюванням мелоритміки. Простежуються і різночитання в словесному тексті, що призводило до розширення чи звуження окремих фраз, мотивів.

Однак у багатьох випадках такі видозміни стосуються лише внутрішніх ритмоінтонаційних елементів, тимчасом як загальна метрична конструкція ірмологійного піввірша, його зовнішня форма в напівах зберігається. Це добре ілюструє піввірш «крестообразно поразив» (прикл. 7). Тут, поряд із варіантністю ритмомелодики в *Простоїнії* та ірмологіонах, спільними зберігаються метричні показники: 6+4 (долі, відповідно, в різних збірниках дорівнюють або цілій, або меншим вартостям — половинній та четвертній). При цьому в *Простоїнії* новоутворена поспівка — це скорочений варіант звуковисотних контурів поспівок-зворотів з ірмологіонів. Таким чином, з ірмологійного піввірша використано лише окремі ланки-мотиви, внаслідок чого в *Простоїнії* сформувався новий, інтонаційно простіший варіант поспівки-звороту; водночас просторова форма залишається стабільною.

Рис. 7. Копійний Ірмологіон №29 (2 чв. XVII ст.)

крестобразно поразив

Ірмологіон 1709 р.

крестобразно поразив

Ірмологіон 1757 р.

крестобразно поразив

Ірмологіон 1794 р.

Ірмологіони 1784–1785, 1806, 1809, 1811–1812 рр. І. Югасевича

кре - ста о - браз - но про - ра - зи

Простопініє

кре - сто о - браз - но по - ра - зивь

Приклад 7. Піввірш ірмоса 1 пісні воскресного канону 8 гласу

Як бачимо, майже ті ж самі часові пропорції зберігаються в усіх збірниках (6+4, 5+4, 6+4, 6+6, 5+4, 6+4), враховуючи й різні виміри долей: ціла, половинна і четвертна вартість.

Збереження масштабних метричних параметрів при варіюванні дрібних ритмоінтонацій простежується в багатьох ірмосах. Зокрема, в ірмосі 3 пісні тотожність ритмомелодики в аналогічних зразках із *Простопінія* та з ірмолоїв спостерігаємо лише в початкових рядках, тоді як у наступних відбуваються зміни.

Рукописний Ірмологіон №29 (2 ч. XVII ст.)

9

на ка - ме - ни мя Хрі - сте цер - ков - нім оу - твер - ди

Ірмологіон 1709 р.

на ка - ме - ни мя Хрі - сте це - рков - нем оу - твер - ди

Ірмологіон 1794 р.

на ка - ме - ни мя Хрі - сте церк - ве оу - твер - ди

Ірмологіони 1784–1785, 1806, 1809, 1811–1812 рр. І. Югасевича

9

на ка - ме - не мя Хрис - те Цер - ков - нім оу - твер - ди

Простопінія 9

на ка - ме - ни мя Хрі - сте церк - ви оу-твер-ди

Приклад 8. Віршовий рядок ірмоса 3 пісні воскресного канону 8 гласу

Трапляється в ірмосах воскресного канону 8 гласу *Простопінія* і зміна масштабу долей, наприклад у фразі «на камені» ірмоса 3 пісні, у піввірші «Ты моя и сила Ты мой Бог» ірмоса 4 пісні. Аналогічний приклад виявляємо в ірмосі 9 пісні⁹ *Простопінія*, де потік мелосу вимірюється четвертною вартістю тише на слові «Ангеловъ» змінюється на половинну вартість.

Зміну масштабу долей у музично-віршових рядках (як засобу підкреслення уваги до інтерпретації текстів) ми спостерігали в *Простопінії* в ірмосах воскресного канону 5 та 6 гласу, що, очевидно, пов'язане з особливостями виконавських традицій. Перемінність часових пропорцій як засіб модальної метрики змінює пульсацію, вносить контраст у динаміку форми. Застосування аугментації та дімінації, зміна масштабу долі в ірмолоїних музично-віршових рядках є потужним виразовим засобом і зумовлюється образністю словесного тексту.

Відмінні риси мелоритміки простежуються в *Простопінії* в ірмосах 4, 5 і 6 гласень, де помітно виділяється домінування силабічного викладу, різночитання в словесних текстах, що породжує певні інтонаційно-ритмічні варіанти:

Описаний Ірмологіон №29 (2 чв. XVII ст.) 9

Ты ми Хри-сте Гос-подь ти же и си - ла ми

Ірмологіон 1709 р. 8

Ты ми Хри-сте Гос-подь ти же и си - ла ми

Ірмологіон 1757 р. 8

Ты ми Хрі-сте Гос-подь ти же ми и си - ла

⁹ Тут основна тема гимнографічного тексту концентрується на розкритті дива народження Спасителя: «Оудивися о сем небо, и земли оудивишася концы» та возвеличення Богородиці: «и чрево твое бысть пространнѣйше небесъ тѣмъ тя Богородицу Ангеловъ и архангеловъкъ чиноначалѣя величаютъ».

Ірмолетон 1794 р.

11

Ты мо-я крі-пость Гос-по-ди Ты мо-я и си-ла

Ірмологіони 1784–1785, 1806, 1809, 1811–1812 рр. І. Югасевича 9

Ты ми Хри-сте Го-сподь Ты же и си-ла ми

Простопініє

9

Ты мо-я крі-пость Гос-по-ди Ти мо-я и си-ла

Приклад 9. Початкові рядки ірмоса 4 пісні воскресного канону 8 гласу

Окремі ірмолойні мелодико-ритмічні звороти доповнювалися та видозмінювалися через вкраплення народнописених інтонацій. Це значно оновлювало музичну лексику напівів, внаслідок чого вони набували своєї характерності та, разом із тим, локальних ознак. Зокрема, в ірмосі 4 пісні з *Простопінія* (Прикл. 10) інтонаційне зміщення мотиву на словах «Ты мое» у верхню ділянку діапазону, що охоплює «фа²» з низхідним рухом до тонічного устою «соль» (фа-мі-ре-до-сі-ля-соль), співзвучне народнописеним інтонаціям, у тому числі й угорського походження (Прикл. 11).

Рукописний Ірмологіон №29 (2 ч. XVII ст.)

ты ми Бог ты ми ра-до-ва-ні-с

Ірмологіон 1709 р.

ты ми Богъ ти ми ра-до-ва-ні-є

Ірмологіон 1794 р.

ты мой Бог ты мо-є ра-до-ва-ні-с

Ірмологіони 1784–1785, 1806, 1809, 1811–1812 рр. І. Югасевича

Ты ми Бог Ты мо - е ра - до - ва - ні - є

Простопініє

Ти мой Бог Ты мо - е ра - до - ва - ні - є

Зразок 10. Музично-віршовий рядок ірмоса 4 пісні воскресного канону 8 гласу

Tempo giusto

So - ha Is - ten há - zá - ra csak egy pizt sem ad - tam,

Ha ja kol - dus tő - lem kért, ha - nyatt ta - szí - tot - tam.

Зразок 11. Уривок з угорської народної пісні, записаної в Трансільванії¹⁰

Отже, встановлено, що в ірмосах воскресних канонів *Простопінія*, поряд збереженням ірмолойних мелодико-ритмічних зворотів, частина музично-ліричного матеріалу піддається змінам, що проявляється в скороченні та спрощенні музичного матеріалу, використанні при розспівуванні словесних текстів певних типових мелодико-ритмічних зворотів, які утворилися на основі ірмолойних. Помітні в ірмосах *Простопінія* і фольклорні впливи, народно-ліричні інтонації.

Зміна темпоритму, масштабу долей у музично-віршових рядках ірмосів, є засобом розкриття художньо-образного змісту, свідчить про творчий підхід виконавців до інтерпретації текстів ірмосів. Водночас на фоні індивідуально-варіативних змін, новоутворень у мелоритміці ірмосів *Простопінія* дивовижну стабільність демонструють часово-метричні параметри рівні піввіршів, музично-віршових рядків, які виступають головним фактором формотворення в напівах.

У виявлених зв'язках між *Простопінієм* та ірмолойними напівами помітно виділяється спільність мелоритміки *Простопінія* та почаївського друкованого Ірмологіона 1794 р., а в окремих ірмосах — Ірмологіонів Югасевича, що в цілому вказує на тісний зв'язок загальноукраїнської монодичної традиції та літургійної практики Закарпаття.

¹⁰ Подано за: З. Кодай. *Венгерская народная музыка*. Будапешт 1961, с. 109.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>